

آشنایی با قوانین و مقررات

بِإِذْنِ اللَّهِ جِهَانِغَرْد

خانواده

مقدمه:

اهمیت خانواده و پایگاه بلند آن از روزگار نخستین به حدی بوده است که هیچ یک از مکاتب سیاسی، اجتماعی، فلسفی و دینی خود را از پرداختن به آن بی‌نیاز ندانسته است. خانواده و حقوق مربوط به آن همیشه بخش قابل توجهی از اشتغالات فکری بشر را به خود اختصاص داده است.

تاریخ بشر حکایت دارد که خانواده در تمام ادوار و حتی در دوره بربریت مورد توجه بوده و از قداست خاصی برخوردار بوده است. در تمام انقلابات اجتماعی - اعم از اینکه به دست قدرتمندان، متفکران و یا پیامبران انجام گرفته باشد - خانواده جایگاه رفیع خود را حفظ کرده و به عنوان اولین هسته و نهاد اجتماعی شناخته شده است.

در دین مقدس اسلام حقوق خانواده بخش

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا
إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً

از نشانه‌های خداوند این است که همسران شما را از جنس خودتان آفرید تا موجب آرامش شما باشند و (در جوانی) بین شما دوستی و (در پیری) مهربانی به وجود آورد.

قرآن کریم، سوره ۳۰، آیه ۲۰

است انتخاب شده تا با مختصر شرح و توضیحی تقدیم شود. شیوه کار چنین است که ابتدا متن قانونی عرضه می‌گردد، سپس توضیحات لازم درباره آن داده می‌شود و در حاشیه نیز مقرراتی که به نحوی از انحاء به موضوع مربوط می‌شود برگزیده و ارائه می‌گردد.

در این مقاله شما را با تعریف نکاح، خواستگاری و نامزدی آشنا می‌کنیم.

نکاح:

نکاح در لغت به معنی تقابل^۱ و در اصطلاح به معنی زن گرفتن و یا شوهر کردن است. به تعبیری دیگر نکاح رابطه‌ای است بین زن و شوهر که برای تشکیل خانواده ایجاد می‌شود. بنابراین نکاح رابطه‌ای است حقوقی - عاطفی که به وسیله عقد بین زن و مرد برای تشکیل خانواده به وجود می‌آید. نکاح تقریباً دارای سه مرحله است که عبارتند از: خواستگاری، عقد و ازدواج.

خواستگاری:

وقتی که مردی میل داشته باشد با دختر یا زنی ازدواج کند قبل از هر چیز این تمایل خود را به او اطلاع می‌دهد. این اطلاع و آگاهی ممکن است به طور مستقیم، غیر مستقیم، صریح و یا به صورت ضمنی و اشاره باشد. در قانون مدنی چنین آمده است:

ماده ۱۰۳۴ قانون مدنی - "هرزنی را که خالی از موانع نکاح باشد می‌توان خواستگاری کرد."

از این ماده قانونی دو مطلب استنباط می‌شود: نخست آنکه خواستگاری از طرف مرد انجام می‌شود. ثانیاً خواستگاری از زنان و

مهمی از احکام و اخلاق اسلامی را به خود اختصاص داده است. اهمیت تاریخی و فداست خانواده در اسلام به حدی است که تمام نهضت‌های لجام گسیخته الحادی، تجدّد خواهی و ... نتوانسته خدشه‌ای به حریم خانواده وارد کند و احکام و موازین اسلامی مربوط به خانواده از گزند حوادث دوران شیفتگی و خودباختگی فرهنگی در مقابل مکاتب الحادی غرب و شرق مصون و محفوظ مانده است. از طرف دیگر امروز شاهد قبول و پذیرش احکام مترقی اسلام در کشورهای غربی هستیم که به عنوان نمونه تحول عظیم قانون مالکیت زنان فرانسه را در قرن حاضر می‌توان نام برد.

باش تا صبح دولتت بدمد

کاین هنوز از تسایح سحر است

بنابر تجربه یکی از مسائلی که زمینه ساز تزلزل خانواده‌ها می‌تواند باشد، عدم آگاهی و اطلاع اعضای خانواده از حقوق و مقررات مربوط به خانواده است. عدم آشنایی با وظایف و مقررات موجب می‌شود که افراد به حقوق یکدیگر تجاوز کنند و یا وظایف خود را به خوبی انجام ندهند. برای رفع این مشکل و آشنا کردن اعضای خانواده به وظایف خطیر خود، مروری بر بعضی از وظایف، حقوق و مقررات مربوط به خانواده از قبیل نکاح، حقوق متقابل والدین و فرزندان، روابط زوجین، طلاق، حضانت فرزندان و... با بیانی ساده ضروری می‌نماید.

در این سلسله مقالات ابتدا حقوق فردی اشخاص و سپس حقوق مربوط به خانواده و قوانین و مقرراتی که بیشتر مورد نیاز عموم

یا دختران باید بدون مانع باشد.

در کشور ما به علت حجب و حیای که برای دختران قائلند معمولاً خواستگاری از طرف مرد صورت می‌گیرد، ولی اگر به جهاتی خواستگاری از طرف زن انجام شود کار خلاف قانونی نیست. در هر حال عرف جامعه و آداب و رسوم ما ایرانیان این است که خواستگاری‌ها از طرف مردان صورت گیرد.

در خواستگاری شرط اصلی بدون مانع بودن زن است. موانع قانونی و شرعی ممکن است قرابت نسبی یا سببی و امثال آن باشد که ان‌شاء الله موانع نکاح را در جای خود بیان خواهیم کرد.

نامزدی :

اگر خواستگاری منع قانونی نداشت و مورد قبول واقع شد، طرفین را اصطلاحاً نامزد یکدیگر می‌گویند. نامزدی معمولاً با تشریفاتى مثل تقدیم هدیه و امثال آن برگزار و آغاز می‌شود و گاهی اوقات هم بدون تشریفات است. در هر صورت زمان بین خواستگاری و عقد را دوران نامزدی می‌گویند.

در دوران نامزدی زن و مرد برای آشنایی بیشتر با خلق و خو، موقعیت اجتماعی، شناخت خانواده طرفین و ... با هم رفت و آمد می‌کنند و احياناً قول و قرارهایی با یکدیگر می‌گذارند و هدایایی رد و بسدل می‌کنند. در بعضی از خانواده‌ها برای مدتی محدود مثلاً دو ماه صیغه محرمیت می‌خوانند تا طرفین به راحتی بتوانند قیافه و اندامهای یکدیگر را ببینند و به سادگی با یکدیگر معاشرت کنند. همان طور که از نام «صیغه محرمیت» پیداست در ایام این صیغه زن و مرد اجازه نزدیکی و یا زناشویی ندارند. نکته

قابل توجه این است که همیشه نامزدها به ازدواج منتهی نمی‌شود، زیرا در دوران نامزدی ممکن است به علتی طرفین از هم جدا شوند و نامزدی به هم بخورد. در این صورت هیچ عاملی نمی‌تواند طرفین را مجبور به ازدواج کند و قانون مدنی هم به این مسأله عنایت دارد.

ماده ۱۰۳۵ قانون مدنی - «هرگونه تمهیدی قبل از وقوع عقدالزام آور نیست - اگرچه قسمتی از مهریه و یا تمام آن از طرف مرد پرداخت شده باشد».

با توجه به مدلول ماده بالا اگر طرفین قول وقراری گذاشته و یا در مورد ازدواج تمهیدی به یکدیگر سپرده‌اند، قبل از عقد حق تجدید نظر در مورد تعهدات خود را دارند. لازم است یادآوری شود که وفای به عهد در هرکجا و نسبت به هرکس در اسلام توصیه شده، ولی در دوران نامزدی چون طرفین تحت تأثیر احساسات و عواطف هستند ممکن است قول وقراری - بدون توجه به عقل و منطق و عواقب کار - با یکدیگر بگذارند که بعداً پشیمان شوند. بنابراین قانونگذار قبل از عقد هرگونه تجدید نظر را برای طرفین جایز شمرده است. و به قسمی که در آینده اشاره خواهیم کرد هرگونه تعهد و شرطی که مخالف مقتضای عقد نباشد و به هنگام عقد تعهد شود، انجامش الزامی است.

وضعیت مخارج نامزدی :

ممکن است برای خواننده عزیز این سؤال پیش آید که اگر به هرعلتی نامزدی به هم بخورد تکلیف هزینه‌های دوران نامزدی و یا هدایای رد و بسدل شده چه می‌شود؟

در ماده ۱۰۳۷ قانون مدنی آمده است : «هر یک از نامزدها می‌توانند در صورت به هم خوردن

وصلت منظور، هدایایی را که به طرف دیگر یا ابوی^۱ او برای وصلت منظور داده است مطالبه کند. اگر عین هدایا موجود نباشد مستحق قیمت هدایایی خواهد بود که عادتاً نگاهداشته می‌شود، مگر اینکه آن هدایا بدون تقصیر طرف دیگر تلف شده باشد.»

ماده ۱۰۳۸ قانون مدنی - «مفاد ماده قبل از حیث رجوع به قیمت در موردی که وصلت منظور در اثر فوت یکی از نامزدها به هم بخورد مجری نخواهد بود.»

مواد بالا دقیقاً وضعیت مخارج دوران نامزدی را مشخص کرده است. بدین معنی که هر یک از نامزدها می‌توانند هدایایی را که موجود است پس بگیرند، ولی اگر هدایا موجود نیست فقط می‌توانند قیمت هدایایی را که معمولاً نگهداری می‌شوند مطالبه و دریافت کنند. مثل بهای زیورآلات، لباس و امثال آن و در مورد هدایایی که مصرف می‌شوند مثل خوراکیها و امثال آن حق مطالبه ندارند. در صورتی که هدیه بدون تقصیر طرف دیگر تلف شده باشد - مثل انگشتر و ساعتی که به سرقت رفته - حق مطالبه قیمت را ندارند.

لازم به توضیح است که به هنگام رد و بدل کردن هدایا شایسته است طرفین با کرامت و بزرگواری برخورد کنند و توقع پس گرفتن هدایا را از یکدیگر نداشته باشند. اما اگر به جهاتی نامزدی به هم خورد طرفین باید هزینه‌های یکدیگر را از روی عدالت بپردازند که خداوند تبارک و تعالی فرمود: «إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى»^۲ و عدالت همان رعایت قانون است که ذکر شد. همچنین به خاطر داشته باشیم که اجرای قانون احتیاج به قاضی و دادگاه ندارد، بلکه افراد در موارد اختلاف خود می‌توانند به قانون

مراجعه کنند و در حدود مقررات وضع شده به اختلافات خاتمه دهند. ذکر موارد قانونی در این سلسله مقالات هم به همین منظور است که بدانیم و بتوانیم در قلمرو قانون عمل کنیم. اگر اعمال ما با قانون کمی متفاوت باشد، اشکالی ندارد که آن مقدار ناچیز را بر یکدیگر ببخشیم و یا به اصطلاح صلح کنیم.

آخرین توصیه ما به نامزدها این است که در دوران نامزدی به جای تقدیم هدیه‌های رنگارنگ - که بیشتر سطح توقع افراد را بالا می‌برد - در کمال صداقت و خلوص با یکدیگر رفتار کنند و از تظاهر و هرگونه رفتارهای خدعه آمیز و عوام‌فریبانه جداً اجتناب نمایند و سعی کنند آن طوری که هستند یکدیگر را بنمایانند و کاری نکنند که نمودشان بیش از بودشان باشد.

پاورقیها:

- ۱ - قوانین و مقررات خانواده، تألیف مصطفی محقق داماد
- ۲ - پدر و مادر
- ۳ - عدالت بورزید که به تقوا نزدیکتر است. سوره مائده، آیه ۸

